

BILAN M. B. Educational process in Ukrainian higher military institutions in meeting the requirements of the Bologna Convention.

The article deals with the nature and content of modern educational process in Ukrainian higher military institutions in meeting the requirements of the Bologna Convention.

Keywords: *educational process, lecture, self-study, credit-modular system of control; Bologna Convention.*

УДК 378.147:811

Бондар Л. В.
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут”

ВИМОГИ ДО НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ФРАНКОМОВНОМУ ГОВОРІННІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті висвітлено питання критеріїв відбору та організації мовного та мовленнєвого матеріалу для навчання франкомовного говоріння студентів технічних спеціальностей. Автор розглядає типові професійні уміння фахівців з інформаційних технологій та можливі комунікативні ситуації їх реалізації як детермінанти раціонального відбору навчального матеріалу.

Ключові слова: *компетентність у франкомовному говорінні, критерії відбору навчального матеріалу, монологічне мовлення, фахівці з інформаційних технологій.*

Розширення міжнародних зв'язків України у галузі науки та техніки викликає збільшення потреби в кадрах з вищою технічною освітою, що ставить питання пошуку шляхів підвищення ефективності навчання французької мови професійного спрямування та франкомовного говоріння, зокрема. Ефективне формування компетентності у франкомовному говорінні у студентів технічних спеціальностей залежить від виваженого підходу до відбору необхідного мовного, мовленнєвого, позамовного матеріалу та його раціональної організації. У методиці питання відбору та організації навчального матеріалу розглядається з точки зору різних підходів: аспектного; структурного; аспектно-структурного; трансформаційного; функціонально-структурного; особистісно-діяльнісного; ситуативно-функціонального [1; 11].

Проблема критеріїв відбору була у центрі уваги ряду науковців, таких як Н. Д. Гальськова, Н. В. Луцюк, М. К. Мін'яр-Белоручев, О. Б. Тарнопольський та С. П. Кожушко [2; 4; 6; 11] та ін., але вона й надалі залишається актуальною, особливо стосовно навчання професійно спрямованого франкомовного говоріння внаслідок багатофункціональності навчального матеріалу, необхідного для його оволодіння. Оскільки мова професійного спілкування є лінгвістично організованою системою мовлення, що

використовується представниками певної галузі для спілкування в ситуаціях, що безпосередньо пов'язані з професійними (навчальними, науково-виробничими, виробничими, науковими) аспектами трудової діяльності [3, с. 42], відбір навчального матеріалу для оволодіння професійно спрямованим говорінням та монологічним мовленням, зокрема, майбутніми фахівцями з інформаційних технологій базується, перш за все, на основі визначення професійних умінь, необхідних у різноманітних професійних сферах і ситуаціях для реалізації фахових комунікативних завдань [8, с. 11].

Отже, з **метою статті** є визначення критеріїв відбору мовного та мовленнєвого матеріалу для навчання професійно спрямованого франкомовного говоріння майбутніх фахівців з інформаційних технологій на основі визначених типових комунікативних ситуацій, в яких відбувається професійне спілкування, їхніх комунікативних намірів, **мовленнєвих** умінь, якими вони повинні оволодіти.

Основним критерієм відбору ситуацій для оволодіння франкомовним говорінням виступає частотність їх виникнення у професійному житті фахівців технічної галузі та їх важливість для успішного виконання професійних завдань. За визначенням В. Л. Скалкіна [10], комплекс комунікативних професійно орієнтованих ситуацій характеризується однотипністю мовленнєвих інтенцій індивіда, відношеннями між комунікантами та обставинами спілкування, що є підґрунтям для виділення сфер і тем спілкування. Уточнення комунікативних намірів фахівців у ході спілкування сприяє конкретизації професійно орієнтованих комунікативних ситуацій, які стосуються різних тем, розуміючи під темою імовірний згорнутий текст, поданий у вигляді короткої тези і який підлягає розгортанню у процесі говоріння та вилученню інформації і згортанню при читанні та аудіюванні [7, с. 5]. Співвідношення між темою і комунікативною ситуацією може варіювати та взаємозалежати: тема може визначатися ситуацією та навпаки [10], але їх відбір є можливим лише за умови аналізу професійних потреб. Для відбору тем і комунікативних ситуацій керуємося методикою рівневого підходу, розробленою О. Б. Тарнопольським і С. П. Кожушко [11], відповідно до якої спочатку відбирається комунікативний аспект (тематики, ситуації); наступним етапом є визначення лінгвістичного (тексти, мовні засоби), за яким слідує процесуальний та психофізіологічний рівень – відбір знань, навичок та вмінь, необхідних для формування іншомовної комунікативної компетентності.

Відбір комунікативного аспекту передбачає визначення виробничих функцій, змісту діяльності, професійних умінь, якими повинні володіти майбутні інженери. Для виявлення типових комунікативних ситуацій і тем

нами було проведено анкетування: 15 викладачів технічно-інженерних факультетів; 20 фахівців технічних спеціальностей, які мають досвід спілкування з іноземними колегами; 13 викладачів департаменту технічних наук університету Франції у м. Монпельє *IUFM (Institut universitaire de formation des maîtres) de l'Académie de Montpellier "Polytech"*, з яким підписана угода про співпрацю НТУУ "КПІ". Таким чином, інтерпретація результатів анкетування надала можливість визначити принципово важливі ситуації та теми для реалізації професійних комунікативних завдань спеціалістів технічної галузі, які згодом увійшли до матеріалу для навчання франкомовного говоріння та стали передумовою відбору текстів.

Узагальнений аналіз типових комунікативних ситуацій представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Типові професійні уміння фахівців технічних спеціальностей та можливі комунікативні ситуації їх реалізації

<i>Виробнича функція</i>	<i>Вид діяльності</i>	<i>Зміст уміння</i>	<i>Комунікативна професійна ситуація / Комунікативний намір/Тема</i>
<i>Проектна</i>	Обґрунтований, аргументований вибір обладнання, розробка комп'ютерних мереж, системних програм. Автоматизація проектування технічного об'єкту, робота з базами даних, захист інформації. Обґрунтування/ вибір комп'ютерних систем для підприємства.	Розробка схем пристроїв комп'ютера з аргументованою оцінкою різних структур пристроїв, аналіз дискретних об'єктів; визначення та обґрунтування структури даних, алгоритму функціонування комп'ютера тощо.	Повсякденна діяльність/ надати інформацію, ознайомити іноземних колег під час їх візиту на підприємство з результатами досліджень, аналізом функціонування певних конструкцій, комп'ютерного обладнання; аргументувати надану інформацію, порівняти її, обговорити/ тема: <i>"Supports matériels et traitement de l'information"</i> .
<i>Технічна</i>	Експлуатація, діагностування, математичні розрахунки фізичних параметрів для розробки та використання технічного та програмного об'єктів, їх аналіз та аргументований вибір, аналіз умов їх вибору.	Виконання аргументованих математичних перетворень різного напрямку для розробки та використання технічного об'єкту; обґрунтування вибору оптимальних засобів, основних параметрів тощо.	Обговорити технічні характеристики модернізованого обладнання з французькими партнерами/ описати, порівняти, аргументувати, обґрунтувати свою точку зору, переконати в якості вітчизняних матеріалів/тема: <i>"Matériaux: propriétés, morphologie structurale, mise en oeuvre"</i> .

Виробнича функція	Вид діяльності	Зміст уміння	Комунікативна професійна ситуація / Комунікативний намір/Тема
Інженерна/Конструкторська	Розробка документації для розробки та супроводу технічного об'єкту. Вибір оптимального варіанту експлуатації обладнання. Аналіз міжнародних та зовнішньо-економічних контрактів. Інженерна розробка гіпотези сегментування економічного ринку.	Розрахунок на основі законів/закономірностей параметрів обладнання, визначення його властивостей на різних рівнях. Використовуючи знання ринку і конкуренції, проводити аналіз параметрів технічних та програмних об'єктів з метою підвищення якості, відновлення продукції і технологій, як заходів стійкого росту технічного сектору економіки.	Презентації, обмін інформацією. Вибір, закупівля/продаж технічного обладнання на міжнародному ринку/обґрунтувати, аргументувати вибір. Участь у міжнародних семінарах, конференціях, дискусіях/інформувати, одержати інформацію, науково обґрунтувати свою думку, відвідування іноземних фірм/провести презентацію/теми: "Contrôle et vérification"; "Stratégies d'optimisation, développement et concurrence".

Виділені комунікативні ситуації та комунікативні наміри є передумовою визначення критеріїв відбору мовленнєвого матеріалу, які забезпечують змістовну сторону комунікативних ситуацій. Поняття критеріїв відбору навчального матеріалу розглядається у багатьох дослідженнях науковців з точки зору основних ознак матеріалу, які є фактором вибору доцільності чи недоцільності його використання [1; 2] та ін. У результаті аналізу описаних критеріїв ми виділили ті, які безпосередньо пов'язані з метою відповідного навчання: **1)** автентичності; **2)** професійної спрямованості та комунікативності (ситуативно-тематичний) – наявність інформації професійного спрямування; **3)** функціональності (співвіднесеність з певною сферою, темою, ситуацією, з урахуванням програми, репрезентативність матеріалу на мовному, мовленнєвому та екстралінгвістичному рівнях; **4)** новизни й інформаційної цінності (наявність нової, актуальної інформації); **5)** соціокультурної та соціолінгвістичної цінності інформації (передача національної специфіки поведінки представників іншої культури); **6)** урахування особливостей домінантних навчальних стилів студентів технічних спеціальностей; **7)** авторитетності Інтернет-джерела [5].

Автентичним вважають текст, який спочатку не був призначений для навчальних цілей. У процесі дослідження було проаналізовано 213 текстів, з яких відібрано 56, що відповідають зазначеним критеріям та визначеним типовим комунікативним ситуаціям. Таким чином, нами було відібрано тексти, створені носіями мови з аргументуванням точок зору стосовно певних явищ чи понять інженерної галузі під час стажування у Франції, та зразки текстів-монологів з авторитетних Інтернет-джерел. Автентичність навчальних ситуацій ми розглядаємо з позиції організації діяльності студентів у навчальному процесі, наближеного до реального іншомовного

соціокультурного середовища. Критерій автентичності тісно корелює з критерієм професійної спрямованості та комунікативності матеріалу для навчання франкомовного говоріння, який реалізується за допомогою професійно спрямованих тем, комунікативних ситуацій, що моделюють реальну ситуацію міжкультурного спілкування. Критерій функціональності відображає співвіднесення тем дисциплін фахового спрямування майбутніх інженерів з темами навчання, з програмними вимогами, в результаті врахування якого нами було виділено такі: *"Supports matériels et traitement de l'information"*, *"Matériaux: propriétés, morphologie structurale, mise en oeuvre"*, *"Contrôle et vérification"*; *"Stratégies d'optimisation, développement et concurrence"*. Критерій новизни та інформаційної цінності забезпечується шляхом введення цікавої з точки зору фахового спрямування нової пізнавальної інформації, наприклад, у праві підготовчого етапу вводиться нова інформація про різні обчислювальні пристрої, які застосовувались у Франції в минулому; введення слова *"Ordinateur"* у французькій мові Ж. Перре, викладачем технічних дисциплін Сорбонни, що викликає професійний інтерес у студентів у зв'язку його значення з еволюцією аналогових, цифрових та комбінованих обчислювальних машин. Важливість урахування цього критерію підтверджується точкою зору вчених у галузі психолінгвістики [9; 12], згідно з якою нова інформація, збуджуючи певні зони кори головного мозку, що відіграє ключову роль у процесах пам'яті, уваги, мислення та мовлення, сприяє її кращому запам'ятовуванню, інтеграції та подальшому відтворенню.

Критерій соціокультурної та соціолінгвістичної цінності інформації знаходить своє відображення у відборі матеріалу для навчання монологічного мовлення, спрямованого на усвідомлення та розуміння аспектів іншомовної культури: соціо-економічно-історичні факти, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю студентів, ознайомлення з національно-маркованими формами спілкування, нормами мовленнєвої поведінки, типової для носіїв французької мови. Урахування домінантних навчальних стилів студентів технічних спеціальностей реалізується за допомогою відбору та презентації матеріалу, за своєю структурою адаптованим до особливостей сприймання, обробки та продукування інформації майбутніх фахівців технічної галузі, наприклад, алгоритмічний, серійний спосіб презентації структури та когезії текстів різної тематичної прогресії, побудованих відповідно до способу міркування та моделі аргументації, властивих представникам технічних спеціальностей. Ми поділяємо точку зору Н. В. Майєр [5, с. 82], яка замість традиційного підходу – ознайомлення із автентичними зразками текстів (наприклад, ділових листів), пропонує вправи на прогнозування правил написання франкомовної документації, ознайомлення з теоретичним матеріалом, пов'язаним зі створенням ділових листів, та наступним формулюванням правил у вигляді схеми. Таким чином, завдання когнітивної фази навчального процесу, яка відображає етап оволодіння декларативними

знаннями, є адаптованими до домінуючих навчальних стилів студентів немовних спеціальностей, оскільки за визначенням представника петербурзької школи психолінгвістики професора К. Ф. Сєдова [9, с. 89], для лівопівкульових стратегій (типових для аналітичних навчальних стилів студентів технічних спеціальностей) характерні формально-логічні механізми виявлення причинно-наслідкових явищ та виведення нового знання, вони орієнтовані на сприймання не просто нової, але раціонально пред'явленої інформації. Критерій авторитетності Інтернет-джерела забезпечується шляхом використання таких джерел як державні сайти, сайти для навчання фахівців відповідної галузі, електронні довідники та навчальні матеріали.

Завданням наступного рівня – мовного, є відбір граматичних структур та провідного компонента названої вище групи – лексичного навчального матеріалу, враховуючи специфіку професійно спрямованого монологічного мовлення: велику частку професійно нейтральних слів, вузькоспеціалізованих термінів, реаліїв, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю майбутніх фахівців технічних спеціальностей; конекторів різних видів, які відіграють важливу роль для позначення різноманітних зв'язків у текстах-монологіях. Критеріями відбору мовного та мовленнєвого матеріалу є вимоги до якісного та кількісного складу мінімуму для навчання іншомовної діяльності [10, с. 31], для формування вмінь французького монологічного мовлення, у межах нашого дослідження. Визначають різноманітні критерії відбору мовного матеріалу, серед яких виділяють такі: тематичний/принцип семантичної цінності, стилістичної необмеженості, принцип сполучуваності (головні принципи), принципи словотвірної та стройової здатності, багатозначності: вживання лексичних одиниць у різних технічних суміжних галузях, принцип частотності (додаткові критерії), принципи професійної спрямованості, комунікативної цінності, адекватності навчального матеріалу, практичної необхідності, професійно-практичної цінності та необхідності, тематичності, необхідності та достатності.

Внаслідок аналізу науково-методичної літератури з даного питання та, враховуючи специфіку французького монологічного мовлення, виділяємо такі критерії відбору лексичного матеріалу у межах нашого дослідження: критерії професійної спрямованості, комунікативної цінності [5], частотності, словотвірної здатності, сполучуваності, стройової здатності. Критерій професійної спрямованості відображає специфіку монологічного мовлення, забезпечуючи найбільшу ефективність стосовно усномовного професійного спілкування, наприклад: *cuisson f, conduction f*. Критерій комунікативної цінності передбачає відбір матеріалу з точки зору його комунікативної значущості для реалізації комунікативних намірів: *confirmer, déduire*; за критерієм семантичної цінності відбираємо слова та словосполучення, які позначають важливі поняття, що належать до сфери спілкування у технічній галузі. Таким чином, виділяємо: стилістично нейтральні слова, які

складають основу будь-якої сфери мовної комунікації, наприклад: *affirmer, croire, considérer, sembler etc*; слова загальнонаукового характеру, що вживаються для підвищення інформативності монологічних висловлювань: *connaissance f, science f, synthèse f, analyse f, tâche f à résoudre etc*; слова складної семантичної структури, або полісеманти, які зберігають своє значення в різних науках і отримують уточнення в контексті: *élément m, niveau m, problème m etc*; сталі сполуки/кліше: *m générateur à effet laser, m domaine de cohérence*; термінологічні словосполучення: *f méthode d'approximations successives, f carte coupleur* переважна більшість яких моносемантична.

Іншу велику групу лексичних одиниць для навчання французького монологічного мовлення складає фахова лексика, представлена, головним чином, простими, складними та похідними термінами. Відповідно до принципу словотвірної здатності, оволодіння лексичними одиницями, від яких можливо утворити похідні чи складні слова, є передумовою збільшення потенційного словника майбутнього інженера. Складні терміни є лексичні одиниці, що мають дві чи більше лексичних єдностей; похідні терміни утворені суфіксальним, префіксальним та суфіксально-префіксальним способами. Знання етимології слів сприяє полегшенню їх запам'ятовування та подальшому вживанню у процесі продукування монологічних висловлювань, оскільки велика частина термінів побудована на основі латинських та грецьких елементів: *médiathèque f (thèque) – armoire f, holoèdre m (holo) – entier*. Відповідно до критерію частотності у вирішенні мовленнєвого завдання, у процесі відбору лексичного матеріалу для навчання французького монологічного мовлення слід звернути особливу увагу на вживання абревіатур; спостерігаємо вживання також англійських абревіатур: *USB (Universal Serial BUS), LAN (Local Area Network): les réseaux locaux, MAN (Metropolitan Area Network): les réseaux métropolitains, WAN (Wide Area Network): les réseaux longues distances*.

У монологічних висловлюваннях використовуються також неологізми-запозичення, що є термінами, які вперше з'явилися у системах наукових понять чи технічних номенклатур і не мають відповідників у французькій мові, так і ті, що не претендують на статус терміна. Деяка частина запозичень-неологізмів: *eutrophisation f; zone f dénucléarisée décosmique*, повністю приймає норми французької мови, інші ж не проходять подібний процес адаптації і частково або повністю зберігають фонетичні та морфологічні ознаки мови-оригіналу.

Отже, відбір навчального матеріалу для формування компетентності у франкомовному говорінні у майбутніх фахівців з інформаційних технологій було здійснено відповідно до ситуативно-функціонального підходу. Сукупність відібраних тем, комунікативних ситуацій, зразків французьких текстів-монологів, відібраний на їх основі лексичний та граматичний матеріал, визначені уміння, необхідні для продукування монологічного мовлення, є підґрунтям для розробки комплексу вправ для навчання

професійно спрямованого франкомовного говоріння майбутніх фахівців з інформаційних технологій як передумови підвищення ефективності відповідного навчання та їхньої майбутньої професійної діяльності.

Використана література:

1. *Алексеева Л. Е.* Методика обучения профессионально ориентированному иностранному языку. Курс лекций : методическое пособие / Л. Е. Алексеева. – СПбГУ, 2007. – 136 с.
2. *Гальскова Н. Д.* Современная методика обучения иностранным языкам : [пособие для учителя] / Н. Д. Гальскова. – М. : АРКТИ, 2000. – 165 с. ил.
3. *Гапон Ю. А.* Специфіка дисципліни і фактори, що визначають зміст навчання іноземної мови професійної спрямованості / Ю. А. Гапон // Зб. наукових статей. – К. : Видавництво Європейського університету, 2003. – С. 40-49.
4. *Луцюк Н. В.* Отбор и организация лексического материала подъязыков авиационных специальностей в целях профессионально дифференцированного обучения русскому языку иностранных студентов-филологов (средний этап) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Луцюк Николай Владимирович. – К., 1991. – 290 с.
5. *Майер Н. В.* Методика самостійного оволодіння франкомовним діловим писемним спілкуванням майбутніми документознавцями з використанням дистанційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Майер Наталія Василівна. – К., 2010. – 286 с.
6. *Миньяр-Белоручев Р. К.* Методика обучения французскому языку / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М. : Просвещение, 1990. – 224 с.
7. *Ніколаєва С. Ю.* Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – К. : Ленвіт, – 2010. – № 3. – С. 3-10.
8. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок [та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
9. *Седов К. Ф.* Нейропсихолінгвістика / К. Ф. Седов. – М. : Лабиринт, 2007. – 224 с.
10. *Скалкин В. Л.* Речевые ситуации как средство развития неподготовленной речи / В. Л. Скалкин, Г. А. Рубинштейн // Общая методика обучения иностранным языкам. – М. : Русский язык, 1991. – С. 154-161.
11. *Тарнопольский О. Б.* Методика обучения английскому языку для делового общения : [Учеб. пособие] / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. – К. : Ленвіт, 2004. – 192 с.
12. *Rousseau R.* Psychologie cognitive: Une approche de traitement de l'information / R. Rousseau, C. Fortin. – Québec : Télé-Université, 2001. – 434 p.

БОНДАРЬ Л. В. *Требования к учебному материалу для формирования компетентности во франкоязычном говорении у будущих специалистов по информационным технологиям.*

В статье освещены вопросы критериев отбора и организации языкового и речевого материала для обучения франкоязычному говорению студентов технических специальностей. Автор рассматривает типичные профессиональные умения специалистов по информационным технологиям и возможные коммуникативные ситуации их реализации как детерминанты рационального отбора учебного материала.

Ключевые слова: *компетентность во франкоязычном говорении, критерии отбора учебного материала, монологическая речь, специалисты по информационным технологиям.*

BONDAR L. V. *Requirements for educational material for forming future IT specialists French speaking competence.*

The article deals with the question of criteria for selection and organization of language and speech material for teaching French speaking technical specialties students. The author analyses the typical professional skills of IT specialists and their possible communicative situations as determinants of rational selection of educational material.

Keywords: *French speaking competence, selection criteria of educational material, monologue speech, IT specialists.*